

Sana
çocuklarınızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFİKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürülmüş ekmeğe yediriniz.

Çocuklar SANA'da çok sevdiği nefis tad ve tazeliği daima bulurlar.

*Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.*

216

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Ekim 1959

İÇİNDEKİLER:

- FOLKLOR KELİMESİNİN YERSİZ İSRAFI - - - - - İhsan HİNÇER
KARAMANIN İBRALA BUCAĞINDA DÜĞÜN ADETLERİ - Veli AKKUL
KÖÇEKLİK - - - - - Mahmut R. GAZİMİHAL
III. HALK OYUNLARI BAYRAMI H. DÜŞÜNCELER - Sadi Yaver ATAMAN
HALK MÜZİĞİNDE ÇOKSESİLİK (ARMONİ) - - - - - Veysel ERSEVEN
KİTAPLAR ARASINDA: «İKLİĞ» - - - - - Fikri ÇİÇEKOĞLU
ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE: BAYRI İLE ESKİ BİR SOHBET - C. ASLANGÜL
AŞIK AHMET (II) - - - - - Faik AKÇIN
SERİKTE MASALLAR: «FATMA HANIM» - - - - - Hüsnü YILDIZ
ETNOGRAFİK VE SOSYAL HAYAT FİLM FESTİVALİ - ANTROPOLOJİ
VE ETNOLOJİ VI. MİLLETLERARASI KONGRESİ - ROCKEFEL-
LER MÜESSESESİ SES VE TEL BİRLİĞİNE YARDIM EDİYOR B. HİNÇER
MİLANO SERGİSİNDE TÜRK HALILARI - BALABAN'IN SERGİSİ
BİZE GELEN KİTAP VE DERGİLER

Sayı: 123

Kuruş: 50

217

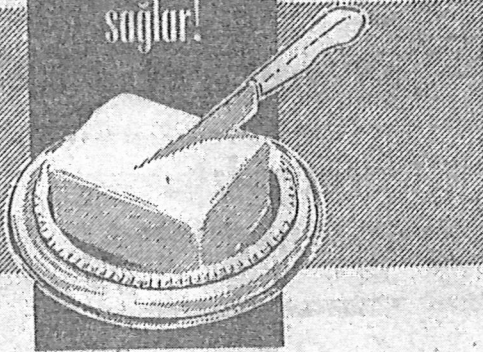
İSTANBUL'DA AYDA BİR BEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Sana
çocuklarımızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFİKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştiklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürül-müş ekmek yedriniz. Çocuklar SANA'da çok sevdiıkları nefis tad ve tazelliği daima bulurlar.

Sana

Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.

216

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Ekim 1959

İÇİNDEKİLER:

FOLKLOR KELİMESİNİN YERSİZ İSRAFI . . . . . İhsan HİNGER
KARAMANIN İBRALA BUCAĞINDA DÜĞÜN ADETLERİ - Veli ANKUL
KOÇEKLİK . . . . . Mahmut R. OAZİMHAL
III. HALK OYUNLARI BAYRAMI H. DÜŞÜNCELER - Sedî Yaver ATILAN
HALK MÜZİĞİNDE ÇOKSESİLİK (ARMONİ) . . . . . Veynel ERBEYEN
KİTAPLAR ARASINDA: «İKLİĞ» . . . . . Fikri ÇİÇEKÇİLU
ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE: BAYRI İLE ESKİ BİR SOHBET - C. ASLANGÜL
AŞIK AHMET (II) . . . . . Fahi AKÇİN
SERİKTEN MASALLAR: «FATMA HANIM» . . . . . Hüsnü YILDIZ
ETNOGRAFİK VE SOSYAL HAYAT FILM FESTİVALİ - ANTRPOLOJİ
VE ETNOLOJİ VI. MİLLETLERARASI KONGRESİ - ROCKETEL-
LER MÜESSESESİ SES VE TEL BİRLİĞİNE YARDIM EDİYOR B. HİNÇER
MILANO SERGİSİNDE TÜRK HALILARI - BALABANIN SERGİSİ
BİZE GELEN KİTAP VE DERGİLER

Sayı: 123

Kuruş: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

214

Memleketimizin en büyük sanayi teşekkülü

SÜMERBANK

Bankacılık hizmetleriyle de emrinizdedir.

SÜMERBANK

Mevduat sahiplerine en fazla menfaat temin eden Bankadır.
İkramiye çekilişlerinde:

Apartman daireleri, zengin para ikramiyeleri.

Bunlara ilâveten: Mevduat sahiplerine en geniş imkân'lar dahilinde
yünlü ve pamuklu satışlarında %10 tenzilât.

SÜMERBANK

Sermayesi	: 500.000.000 Türk Lirası
Umum Müdürlük	: ANKARA
Şubeleri	: ANKARA, ADANA, BAĞÇEKAPİ, BALIKESİR, BURSA ESKİŞEHİR, İSTANBUL, İZMİR, KARA- BÜK, KAYSERİ
Ajansları	: BEYOĞLU (İst.), DEMİRCİ, EŞREF PAŞA (İzmir)

Sümerbank'ın Müesseseleri:

- Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Basma Sanayii Müessesesi — İzmir — Halkapınar
- Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas
- Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi — Beykoz — İstanbul
- Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Ereğli — Konya
- Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- Sümerbank Merinos Yünlü Sanayii Müessesesi — Bursa
- Sümerbank Sungüpeke ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi — Gemlik
- Sümerbank Yünlü Sanayii Müessesesi — İstanbul

Sümerbank'ın Teşebbüsleri:

Kültahya Keramik Fabrikası

218

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 123

EKİM 1959

YIL: 11 — CİLT: 6

Folklor Kelimesinin Yersiz İsrafı

Yazan: İhsan HİNÇER

Son bir kaç yıldanberi bütün müesseseler, resmi teşekküller, şahsi ve ticari gayri gücünler, millî halk oyunlarımızı oynayan toplulukları Folklor Ekibi olarak takdim etmektedir. Bu hatâyâ Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü gibi Basın da düşmekte, sosyal bilim ismi olan Folklor kelimesinin mânâsını araştırarak rahmetine katılmaktan uzak ısraktadır.

Dünyanın her tarafında folklor bitişik adı bir ilim şubesine verilirken, memleketimizde eskilerin galat-ı lisan dedikleri bir dil yanlışlığı ile nerede ise sadece halk oyunları topluluklarına has bir ad mahiyetini alma- üzere dir.

İlim ve dünya karşısında akıl oren herkes buna gülmekte, Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün de bastırıldığı broşürler ve prospektüslerle bu hatâyâ sürüklendirilmek istenildiğinin farkına varmaktadır. Basın da aynı tesirin altında adeta şuuraltı bir hareketle halk oyun topluluklarımızdan bahsederken folklor ekibi ifâresini kullanmaktadır. Oysa ki, biraz dikkat kâfi gelecektir. «T. M. T. F. Yüksek Okullar Folklor Ekibi» ibaresi de Üniversite ve yüksek okul öğrencilerinin hiç bir sıkıntıya katılmadıkları için düştükleri hatâyı gösterir. Şayet bir ingilizce veya türkçe sözlük sayfalarına eğilselerdi, bu duruma düşülmezdi. Son günlerde «Tarihi Millî Oyunlar ve Folklor Ekibi Koll. Şirketi» adı ile bir ticari müessese dahi kurulmuştur. Kendilerine ne yapmak istedikleri sorulduğu zaman, isteyenlere para mukabil muhtelif bölgele- rimizin oyun topluluklarıyla mehter takımı temin

gayesini güttüklerini, safiyetle ifade etmektedirler.

Şayet halk oyunlarımız için mutlaka yabancı kelimelerden istifade edilmek isteniliyorsa, o zaman folk dans ekibi demek, maksadı ifadeye yetecektir. Esasen bütün dünya bale ve folklor literatürleri de bunu böyle kabul eder. Fakat asla folklor ekibi denilmemelidir. O zaman, bu bir cehaletin peşinen kabul edilmesi olur.

İşimdi folklor kelimesinin ne olduğunu düşünün tanıyan folklor bilgilerinin fikirlerini gözden geçirmek suretiyle bunların önüne serelim. Yapıklarımızın ne kadar gülünç olduğunu anılatalım.

Oyle ki, bundan sonra bazı cahil istismarcıların folklor kelimesini kolayca ağızlarına alması, yacaklarını, Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü gibi bir teşekkülün de bu bilim adını büyük bir ilmi hâta olarak prospektüs ve broşürlerle geçirtiler hakkında icap eden reaksiyonu gösterceğini sanıyoruz. Bu suretle basın, seyirci ve okuyucu, tek kelime ile halk ta aldatılmaktan, ilim adamları da hayıflanmaktan kurtarılacaktır.

«Folklor, doktrinsiz müşterek inanmalar, teoriziz faaliyetlerdir» (André Varagnac, Definition de Folklore, 1938, Paris, s. 18).

«Folklor medeni bir millette halk düşüncesinin etidüdür» (P. Saintyves, Manuel de Folklore, 1936, s. 33).

«Folklor yazık vesikalari değil, ata mirası nanelerin tesiri altında halkın inandığı veya yaptığı bütün şeyleri inceler» (Folklore Journal, T. III., 1885, s. 103).

219

«Folklor anane bilimdir» (Sidney Hartland, Folklore What is it, 1889).

«Folklor, halkın vicdan ve hafızasında yaşayan manevi kıymetleri araştıran bir bilimdir» (Orhan Aydın, Folklor Anlayışı, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt 3, No. 55, s. 867 — Ayrıca aynı sayıda dünya ve Türk ilim adamlarının folklor

Nis'de 13-17. temmuz 1959 da yapılan festivale katılan Türk Halk Oyunları Topluğunu tanıtmak için Basın-Yayın ve T. U. Md. günün dağıttığı prospektüs, (A. A. da bu festivale ait bülteninde «Türk Folklor Ekiplerinin takdir topladıkları Hadesşni kullanmıştır»)

ve etnografya hakkındaki fikirleri yer almıştır). Folklor birleşik adı, İngilizce folk=halk, lore — bilgi, bilme, tanıma; folklor — halk bilgisi olarak ilk önce Williani John Thomas tarafından 1864 te kullanılmıştır. Türkçeye Ziya Gökalp tarafından Halkiyat - Harşiyat, Halkbilgisi Derneği tarafından Halkbilgisi, Hamit Z. Koşay tarafından da Budanbilgisi olarak çevrilmiştir. 1878 de Londra'da Folklore Society kurulduktan sonra bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır. Halk bu dernek faaliyetinde olduğu gibi çıkardığı Folklore dergisininin 70. cildinin Haziran 1959 sayısını yayımlanmıştır. Son zamanlarda bu ilim bütün dünyada olduğu gibi folklor adile memleketimizde de yaygın bir hal aldığından Türk Halk-

bilgisi Derneği dahi adını 31.10.1953 tarihinde yaptığı kongresinde Türk Folklor Derneği olarak değiştirmiştir.

Bazı memleketlerde folklor adı sadece manevi halk adet ve inanışlarına verilmekte, halk edebiyatı ve etnografya konusu ayrıca incelenmektedir. Bizdeki çalışmalar da bazı bilginlerimiz tarafından ayrı ayrı bilim şubeleri olarak ele alındığı halde, çalışmalar, dalma toplu olarak yürütülmüş, bir zamanlar Halk Bilgisi Haberleri dergisini 124 sayı çıkarımya muvaffak olan «Türk Halkbilgisi (— Folklor) Derneğinin çalışmaları da maddi ve manevi halk bilgisi ürünlerini folklor ve etnografya diye ayırmamış, saz şairi ürünlerini dahi halk edebiyatı konusu ile birlikte folklor konusuna dahil etmiştir. Dışarıda da bu konuları bir arada folklor olarak kabul eden memleketler vardır.

Halk oyunları da oyunları, türküleri, oynayanların kıyafetleri ve sazlarla folklor konusunun içine girer. Fakat folklor ekibi deyimi, halk oyun ekibi demek değildir. Folklor ekibi, halk ilmini inceleme heyeti olarak tercüme edilebilir ki, sadece halk oyunlarını oynayan, halk türkülerini söyleyen ve halk sazlarını çalanlara böyle bir sıfat yakıştırılmaz. Yakıştırılırsa sadece gülünç duruma düşülür. Gerek yerli ve gerekse yabancı ilim adamları, hatta sözlük karıştıran, folklorla uzaktan yakından ilgilenen herkes cehaletimize güllüp parmaklarını, hayretle ısırır.

Netice olarak bütün milletçe bilim adına işlemekte olduğumuz bu yanlışlıktan kurtulmamız lazımdır. Halka «İran Folk Dansları Balesi» yani «İran Halk Oyunları Balesi» diye takdim etmemiz gereken bir topluluğu «İran Folklor Balesi» gibi yanlış ve acııp bir ad altında tanıtmamız abes olduğunu anlamamız gerektir. Aksil halde bazı ilim adamları bu ibarenin içinden kolay kolay çıkamaz. İlele bazı yanlışlımlar da olur. «Yugoslav Folklor Ekibi» memleketimize geldi, yarı ilânca sinemada oyunlarını oynuyacaklardır. Numaralı yerler 10 liradır, gibi bir ilânla karşılaşan bir ilim adamı yanlış bir zanna kapılır: Altınlerden mütefekkil bir heyetin halka teşhir edileceği, manâamı çıkarır. Herhalde bu da hoş bir şey olmaz.

Bizi hayrete sevk eden en büyük şey, bugün kadar bu konuda herkesin ve basının susması, kimsenin bu münasebetsizlikleri izaleye çalışmamış olmasıdır.

Artık, bilimyenlerin, kaş yapamın derken göz çıkarmalarına göz yummamak, mücadele etmek zamanının geldiğine inanıyoruz.

Karaman Folkloru:

KARAMAN'IN İBRALA BUCAĞINDA

Düğün Âdetleri

Yazan: Veli AKKUL

Dünür

Dünürçüler kız evine varırlar: «Allahın emriyle Peygamberimizin kavliyle kızımızı oğlumuzla bitirmeye geldik» derler. Kız evi vermek istemezse: «Size yarar kızımız yok.» diye cevap verir. Her iki tarafın gönlü olunca kız oğlana verirler. Kızın oğlana bittiği haberini getiren kimse oğlanın kulağını çeker. Oğlan da kulağını çekene bir bahşişte bulunur. Nişan devresi en aşığı bir aydan bir seneye kadar uzar. Bu müddet içinde nişanlılar gizli gizli buluşurlar. Açık olarak buluşmak ayıptır. Nişanlılar herhangi bir yerde ansızın karşılaştıkları zaman insan yanlarında olursa birbirinden kaçarlar. Kızla oğlanın nişanlanmasından birgün sonra şerbet içilir. Şerbet içme şöyle olur: Oğlan evinden kız evine şerbet gelir. Kızı oğlana bitiren hocalar ve akrabalar gelen bu şerbeti içerler ve dua ederek kalkarlar, giderler. Bundan sonra bu şerbetin bir kısmı tekrar oğlan evine gider. Ondan sonra her iki taraf helkelere şerbeti doldururlar. Helkeler süslenir. Helkelere konan şerbet yakın akrabalara dağıtılır. Şerbet dağıtmayı kız ve oğlan evinin yakın akrabalarından bilhassa gelinler yapar.

Belli Takma

Şimdi gelelim belli takmaya... Belli takılacağı gün sabahleyin kız ve oğlan evinden ikişer gelin güzelce giyinir ve kuşanırlar. Önlüklerinin içine birer tabak koyarlar. Tabakların içinde ünim vardır. Bunlar sabahtan aksam kadar gezerek belliye kadınları davet ederler.

Belliye gelin belliye Buyurun eğlenemize

Derler. Çağrıldıkları kimseye iki veya üç üzümlü danesi verirler. Kız evinden çağrılanlar kız evine oğlan evinden çağrılanlar da oğlan evine gelirler akşam olunca... Xainız belli takmaya gelirler soğan, patates, fasulye, mercimek, nohut, çeşitli bez parçaları v.s. getirirler. Gündüz bu insanların toplanacağı yer hazırlanır. Artık birikiiler buraya... Vağıl, Vağıl... Çağıl, Çağıl... Bir gürlütlü, bir patırlı. Bağırtdan o dağlara yansılmaz gayri... Bilhassa çocuk seslerinden... Oğlan evine toplanan halk kız evine gider. Bu gidışte peşmane götürülür. Her iki taraf kızı güzelce bir kılığa sokar. Kız toplanan halk

selâm verir. Kaynanasının evvelâ elini öper. Kaynana kızın boynuna altın takar. Sonra oradakilerin elini öper. Kızın bu öpmesine karşılık gönlünden koparılar bir miktar para verir.

Akşam olmadan önce kız evinde koca bir kazan mısır bulguru pişirilir. Yukarıda da belirttiğim gibi kız el öpmesini bitirdikten sonra birkaç kişi tarafından bulgur haika dağıtılır. Köyde bu âdete: «Belli takma» denir.

Bohçanın gelmesi

Belli takıldıktan bir hafta sonra kız evinden oğlan evine bohça gider. Bohçanın içinde kaynataya ve oğlana çorap, don, gömlek ile kaynataya bir çorap vardır.

Askıya Gitme

Bohçanın gelmesinden bir hafta sonra kazaya askıya gidilir. Gençler doktora görünür. Eksikler tamamlanır. Bilhassa kızın beğendiği elbiselikler alınır. Bu âdete: «Askıya Gitme» denir.

Biçim

Askıdan geldikten sonra oğlan evinden kız evine koca bir bohça gider. İçinde yastık yüzükleri, minder yüzleri, kızın giyeceği elbiselikler, humayunlar v.s. vardır. Gelen bu kumaslar ne yapılacaksa ona göre biçilir. Biçim ekseriya pazartesi, çarşamba ve perşembe günleri olur. Biçim ve dikime her iki taraf ta katılır.

Yufka

Şimdi gelelim yufka yapmaya... Biçimden birgün sonra yufka yapılmaya başlanır. Yufka yapma 3 gün sürer. Yufkayı bilhassa eli becerikli ihtiyar kadınlar yapar.

Düğünün Başlanması

Belli takılmasından, bohçanın gelmesinden, askıya gidilip geldikten biçim ve yufka yapıldıktan sonra düğün esaslı olarak başlar. Düğün şenliğini getirecek olan çalgılar da pazartesinden itibaren o dağları çalıtmaya başlarlar. Pazartesi günü sabahleyin erkenden 15-20 eşekte düğün odununa gidilir. Düğün odununa gidecek delikanlılar akşamdan hazırlanırlar. Odun giden gençler bilhassa güveyinin yakın ve samimi arkadaşlarıdır. Pazartesi günü oduncular gelmeden önce oğlan evinden kız evine «çay gide» çağrısı gitmesi araba ile olur. «çay ten maksat oğlan

evindeki kılınların, bahların, yatak takımlarını kız evine gitmesidir. Buna «iç» denir. İç ile beraber yine oğlan evinden kız evine süslenmiş bir çebîç gider. Bunlar giderken bir taraftan da davulcu hiç durmadan tokmağını indirir. Bu gidişte aynı zamanda kına, sını üzerinde kızın annesine kırılık, babasına ve oğlan kardeşlerine işlik gömleği gider. Kız evi çebîci götürene süslü bir menfil verir. Çebîç te kız evinde kesilir ve afiyetle yenir.

Gelelim oduncuların gelme zamanına. Oduncular karşıdan görününce ayılar düzülür. Halk toplanır. Bihassa çocuklardan geçilmez böyle zamanlarda. Çünkü ayıyı takibedecekler. Önde davulcu olur. Birinin elinde bayrak, birinin elinde tüfek olmak üzere karşılar oduncuları. Davullar çalınır. Tüfekler atılır. Davenin büyük çanları durmadan çınlar. Halk sevinç içindedir. Oduncular gelince doğru oğlan evine götürürler. Odunlar yıkılır. Oduncu delikanlılar ayrı bir odaya toplanır. Şerbet içerler, yemek yerler ve akşam hep beraber yatarlar. Fakat akşam oduncuya kadar oduncu delikanlıların bulunduğu odanın yanından geçilmez. Şunu da söyleyelim. Bayrak oğlan evinin yüksek bir damına dütülür.

Salı günü oğlan evindeki bayrak bir araba odun ile beraber kız evine gider. Bayrak ta yüksek bir dağa kız evi tarafından dikilir.

Kına Gecesi

Kına gecesi çarşamba günü olur. Kız ve oğlan evinde yengeler meydana gelir. Akşam olunca oğlan evindeki yengeler kız evine gelir. Gelince bir sını üzerinde leblebi ile üzüm, ayakkabı ve bunların üzerinde de al bir bez olur. Oğlan evi geldikten sonra eğlenceler başlar. Birkaç kişi def çalar. Gelinler ve kızlar oynarlar. Bihassa bu gece yanık yanık türküler söylerler. Ençok kına yakılmadan önce «Hey Gaziler» çöğürler. Kına yapılmadan önce kız bihassa gelince bir abdest aldırılır. Sonra kız oradakilere ellerini öper. Ortaya yastıklar konur. Kız bunları üstüne oturur. Üzerine bir al örterler. Elline ve başına kına yakılır. Kına yakılırken kendine has bir havası olan şu türküyü söylerler:

Catlılar ocak taşın
Kurdular düğün aşın
Ağlatman kız kardeşini
Kız anam kınan kutlu olsun
Sonunda dillerin tath olsun.
Allah çıktı eziği
Sofrada kaldı taşığı
Büyük evin yakışığı

Nakarat.

Ak helkeyi susuz koyan
Büyük evi ıssız koyan
Anasını kızsız koyan

Nakarat.

Suva çaldığım duvarlar
Elimi yuduğum pınarlar
Konuşup gezdiğim arkadaşlar

Nakarat.

Mısır'dan kınan geldi mi?
Kız seni baban verdi mi?
Yaş taşın kızlar duydu mu?
Kız anam kınan kutlu olsun
Sonunda dillerin tath olsun

Kınayı yaş kadınlar yakar. Kına yakıldıktan sonra kız kibleye döner. Duvara yaklaşır. Elini duvara vurur. Bundan sonra halk dağılır.

Günlerden perşembe... Kuşluğa doğru oğlan evinin etrafına toplanırlar, kadınlar, kızlar, gelinler ve gençler... Çünkü güveyinin traş olma zamanı yaklaşmıştır. Çalgılar çalınır. Bu arada şunu da söylemek lazım: Güveyinin bütün işlerinden hattâ güveyinin kendisinden dahi «Sağdıça» denilen bir şahıs mesuldür. Meselâ: Güveyinin şapkasını birisi alsın kaçsa alıp kaçanın gönülünü yapacak olan yine sağdıçtır. Bu alıp kaçmaları güveyi hiç müdahale edemez. Kuşluğa doğru güveyi traş olur. Berber güveyi traş olurken «Buçak kesmedim» der. Bunun üzerine güveyi ve güveyinin yakınları bir miktar para verirler.

Öğleye doğru kız evi hazırlığın tamamıdır. Öğle namazı kıldıktan sonra arabalar koşulur. Doğru kız evine gidilir. Camiden çıkan halk ta hocalarla beraber kız evine gider. Halkın eve doğru geldiğini gören bir çocuk kız evinden süslü bir yastığı kapar. Koşarak doğru güveyinin bulunduğu yere gider, yastığı güveyinin sırtına birkaç sefer vurur ve para alır. Bu gelinin çıkmak üzere olduğuna işarettir. Kız evinde kapının önüne 5-6 delikanlı tarafından masa kurulur. Masa kurulara para verilerek gönülleri yapılır. Zaten bütün eşya sundiye kadar hazırlanmıştır. Eşyaların başında çocuklar bulunur. Çocuklara 5-10 kuruş verilir. Ondan sonra eşyalar arabalara yüklenir. Gelin de bu zamana kadar hazırlanmıştır. Gelinin kıyafeti: En alta zar ve kalak vardır. Üzerinde al bulunur. Gelinin basına altın takılır. Hocalar dua ederler. Gelin iki yengenin koltuğunda çıkar. Gelinin önünde ayna taşıyan bir yenge ile yanlarında iki yenge bulunur. Gelin ya veya yahut bir vasıtâ ile gider. Gelin gelirken çocuklar ipker gererler, para ahrlar. Gelin güveyinin bulunduğu evin önüne gelince güveyi cebini

Halk Oyunları:

Köçeklik

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

Çarlık zamanı Türkistanından türk şehir oyunlarına dair iki akran Fransızın müşahede hatıralarını geçen sayımızda nakletmiştim. Nispeten zamandaş müşahedeleri mukayeseye küçük bir imkân hazırlamış olmak üzere bugün de üçüncü bir Fransız eski İstanbuldaki oyun müşahedesini çevirmeyi faydalı buluyorum: Kıym muharebesi sıralarında memleketimize gelen Theophile Gautier «Şark» adlı eserinin III. fash olan «Türk tiyatrosu» bahsinde, köçekliğin yakınlık gün gören girginliğine de şahit olup garptan konuya dair belki de sonuncu hatırayı anlatmaya söyle devam etmiştir:

«Rakı ticareti frengiye kazanç getirmiyor. Frenk de uşağı da kabare işinde son derece pratik. Dükkâna müşteri çekmek için daha kuvvetli cazibe lazımdır: çalgıcılarla çengiller tutuluyor.

de evvelce hazırlamış olduğu üzümle, şekerle ve paraları sacar. Çocuklar kapışır. Yine evvelce hazırlanmış bir çömlek vardır, içinde su ve pora bulunur. Bu çömleği geçimi iyi olan ve güveyinin samimini arkadaşlarından biri yere vurur, parçalanır. Ondan sonra güveyi aşağı iner. Gelinin yüzünü açar. Koltuğa girerler, dam üzerinde birkaç sefer gelirler, giderler. Buna herkez bakabilir. Bundan sonra sağdıç güveyiyi ayrı bir eve kapar. Gerdeğe girince nasıl hareket edeceğini güveyi sağdıçtan öğrenir. Gelin de duvara yaslarlar. Eline bir çocuk verirler. Gelin de çocuğa içi boş süslü bir kese verir. Bu arada gelin eşyaları gelinler ve kızlar tarafından eve yerleştirilir. Gelin eve girerken eline yumurta verirler. Kapiya vurur ve eve girer.

Yatsı...

Güveyi yatsı namazını cemaatle kılar. Birkaç klej, güveyi ve hocalar olmak üzere gelinin bulunduğu evin kapısının önüne gelirler. Hocanın biri dua eder. Diğerleri «amin» derler. Güveyi içeri girmeden cemaatin elini öper. İçeri girerken birkaç yumruk yer. Maksat sevinmenin ve heyecanlanmanın... İçeri girince gelinle güveyi birbirinin ayağına basmak için uğraşırlar. Han gelisi evvelâ basarsa basan ötekini alt etmiş sayılır. İçerde kadınlar bulunur. Kadınlardan biri yatağı eder ve yatağın üzerinde yuvarlanır. Maksat geçimlerini iyi olsun ve çocukları olsun... Biraz sonra kadınlar çıkarlar, giderler. Böylece bir genç yalnız kahrılır.

«Çengiller kadın kıyafetinde genç oğlanlardır, zira Türk iffet telâkkisi kadınların seyirçiler karşısına çıkmasına müsade etmez.

«Müz'ic hamal çengileri kucaklıyor ve her şeyi altüst ediyor. Fakat derhal üzerine yağdırılan sopalar onu kaçırıyor ve bir ağacın tepesine sığınmaya mecbur ediyor; bu suretle koreografik hareketlerin devamı mümkün oluyor.

«Bu çengiller, daha doğrusu köçekler, ayrıca anlatılmıya lâyık; bir tanesi, hatırlarım inceliği, gerdammın beyazlığı, lüle lüle sarı saçları, başının üstünde Yunanvari duran mavî çevresi, mütevazı tavı ve ince belleye tepeden tırnağa kadar genç ve güzel bir kadın tesiri içinde insanı aldatıyor. Kostümünün diğer kısımları daha da zarif; bunlar sutaşlarla süslenmiş yeşil çuhadan bir camadan, bürümöktükten bir pirenen, üst üste giyilmiş pathcan moru taftadan, sarı saçaklı iki tünğün üstünde beli sikan kırmızı ipok bir kuşaktan mürekkeptir.

«Öbür ikisinin de arkadaşlarından al feslerinin çevresinde kocaman bir örgü teşkil eden takma saçlarından ibaret saç tuvaletinden başka hiç bir farkları yoktur. — Bu tria vücudlarını bükme bükme, hallerinin alt kısmını kuvvara kıvrır, bizi (yani Fransanın) Belediye çavuşlarının iffet hislerini rencide edecek kadar, bir nevi Rum tarzından ve hayli orijinal karakterde ve seyredenleri son derecece teshir ederek oynuyorlar.

«Çengillerin yerini kırmızı haçlarla süslü çepkenli ve kara tozluklu, kırmızı fişanlı Arnavutlar alıyor, memleketlerinin cengaver ayağına uyarak müthiş asap kıvrınmalarıyla oyunlarını oynuyorlar. Traşlı şakakları, tepelerinde kırmızı börk kabuğu gibi küçük birer top bulunan beyaz lakelerle, pala büyükleri ve iri gözleri, simlarına vahşi ve safırlara — âdetâ Babelais'in akorkuğu diyebileceği — bir ifade veriyor. Burada onların ahlâkına hiçbir teke sürmek istemem, hiç himat telkin etmeyen bir halleri vardı diyebilirim.

«Artık Frengin kabaresi zevküselaya atılmıyış ve çözümleri İran Şahına kadar erişmiş, hem de mahiyetle beraber gelmesinin sebep olmuştur. İranlılar Türk tiyatrosu şubasında, ünlü bizim vodvillerde İngilizlerin oynadığı rolü oynuyor. İsrarlı aksanları, dimdik ciddiyetleri, zarif ve başbaşa kostümleri, bitmez tükenmez cerebezleriyle alt başı beraber gidiyor.

«Sah (Piskoposların Mytre'i gibi) İran kula-

hına sarılmış acayip bir sarığın üstünde kat kat ve büküm büküm duran şalın ağırlığı altında ezilmiş gibi. Arkasındaki Keşmir örneğinde çiçekli sarı hil'atının üzerinde ikinci bir şal kadit vücudunun etrafında yirmi defa dolanmış, elinde hâhsına oturduğu zaman dirseğini dayamasına yarıyan demirden bir destek tutuyor. Bu şahın içkiden ve esrardan harap olmuş bir çehresi var. Açık Şeytan (= Diable Amoureux) balesinin Esir Pazarı sahnesindeki Elie'ye «ayarı, hayret derecede benziyor. Şahın gerisinde, siyah kuzu derisinden papakları ve İran usulünce bellerine takılmış sıra sıra sâhâlarıyla altı haydut yürüyor. Şah yerini alıyor, dans yerinden başlıyor. Şah o kadar memnun oluyor ki, Freng'e beş yüz kese bahşediyor. O da artık hâmla borcunu ödeyebiliyor.

«Türkçe bilmediğim için pantomiminden başka bir şeyini takip edemediğim bu bars (= farce), hazar bulunanların yakıt yakıt coşan kahkahalarından anladığıma göre, çok komik olmalı. Aktörler rollerini büyük bir hararetle ve entonasyon değişiklikleriyle oynuyor. Frengin avrupalı aksanını, Şahın İranlı aksanını ben bile farkedebiliyorum.» diyor. Aldığımız kısım burada bitiyor (1). Anlaşıyor ki, hamalın ağaca kaçırılmasından borcun ödenmesine kadar, şah ve maiyetli, giyim, rol ve taklifleri, ayrıca da zengin rakis sahneleri ile bu temsili «Frengin kabaresi» adı takılabilecek surette bir müdhike ahenginden ibarettir.

Eskilerden bir İtalyan ressam tarafından yapılmış tablosunun ve kayıtların belirttiği üzere Venedikte bir Türk tüccar antrepoları mahallesinde vardı, Türk gemicilerinin eğlenceleri orada eskik olmaz, alâka toplardı. Karşılık olarak Galata'da yüzyıllar boyu Avrupalı tüccarların antreposu oldu, garp gösteri ve abenklarının her çeşitli en eski basit halleriyle tanıtı. Karşılıklı etkileşimler imkân dahilinde, fakat zihniyet mukavemetleri o nispette sert birer fren gücündeydi. Köçeklerin sanatı XVI. yüzyıl Türk kahvehanelerinden itibaren baskın kaldı. — Nuruosmaniye Kültürhanesinin yazmalar bölümünde saklı «Tarihname-i İstanbul» başlıklı anonim el yazmasında deniliyor ki: «Galata dünyanın iştretgâhi ve bezmgâhidir. Zevk ü sefa darbimesel olmuştur. Her köşesi bir Frengistan mülkünden üstündür. Sarap bezmi oradan gayri yerde haramdır. Halkı ya şarap içer, ya şarap satır. Her halde ellerinden kadeh düşmeyen adamlardır. İstanbul'un ne kadar zevk düşkünü kalles ve ayyaşı varsa melâf ve kilâli defî için orada saz ve sözlü

öyle ırgüdürlür ki sazların ahengi zühre çengini bir kıla almaz, güneş dairesini pula saymaz; deveranı bezminde ne kadar sagar sürmüş hânde ve sazende varsa orasını kendisine merç ve menzil edinmiştir. Her tarafında birçok mest ve meyperestler hayran ve lâ-ya'kal, sarıkları perişan, kendileri bednam olmuş görülür.» T. Gautier'in müşahedesi - görüntüye göre en lüks âletlerinden biridir oranın.

Küçük sıfatından daima ayrı kalmış olan Köçek kelimesi zannımca «köçmek» fiilindedir. En eski türkçede g ile başlayan kelime hiç yoktu; meselâ göçmek fiilimizin en eski kayıt ve söyleniş «köçmek» idi. Kötek, Kûrek veznindeki Köçek, bu haliyle halis türkçedir, fakat en eski türkçede izi yoktur! Köçecek küçültmesinden muhaffet olması mümkündür. Farsçada «kö» ile başlayan kelime olamazdı, kuşek demeleri gerekirdi: ferhenklere bakılırsa, erkek veya kadın çengi anlamına bir guşek adı farsçada hiç bir zaman yer bulmamıştır. Nitekim türkçe «çengi» kelimesinin de farsça çengi nispetiyle tesadüfî andırışmadan başka her hangi bir ilâşığı yoktu. Kaşgarî Mahmut türkçe «çengi» adının zil demek olduğunu yazmıştır. Çengi, zilbazdır. Telli çeng başka sazdı, Çinde de vardı. Köçekliğin menşei iç Asyadadır, Türkistanda hâlâ vardır. İslâmiyetten önce şamanlıkta da vardı. Dikkat edelim.

(1) T. Gautier, L'Orient: Le théâtre turc (Paris 1877, Charpentier Editeur: s. 67). — Bu «La Turquie» bahsi, W. Duckett'in La Turquie Pittoresque (Paris 1855) kitabının önsözünde de çıktığına göre, yüz yıldan daha öncemize aittir; fakat Kurim muharebesi sıralarında yazılmış olmalıdır. Th. Gautier'in, fransız bale tarihine, romantik baleyi üstün görüp teçvik etmiş olması yolunda bilhassa zaman için haklı bir anlayış payı vardır. Köçekliğin iyi karşılanması ve tarif edilebilmesi olmasının sebebi budur.

Balaban'ın Sergisi

1 Ekim 1959'da Taksim'de Fransız Konsolosluğu salonunda açtığı sergide resim, halı ve oyma işlerini sergileyen İbrahim Balaban'ın eserleri büyük ilgi çekmiştir. Halk ruhunun enginliğini dile getiren halı ve kilimler, halk yazışını ve çalışmasını realize eden figürler ekseriyetle teşkil etmektedir. Başarılı sanatçıyı tebrik ederiz.

Üçüncü Halk Oyunları Bayramı

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Üçüncü Halk Oyunları Bayramı'nda alkışlanan Türkmen Topluluğu. (Foto: H. H. KREIDER)

Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nin tertiplemediği Halk Oyunları gösterilerini üçüncüsü, bu yıl da 27 haziranda Açık Hava Tiyatrosunda yapıldı. Bu seferki gösterilerde kıyafetlere itina edilmiş, ekipler daha derli toplu ve daha ifadelî bir manzara göstermiştir. Mevzuu itibarıyla Türk gelenek ve kültürünü incec ve millî bir sanat heyecanı, renk, ses, şekil, hareket, canlılık, duygu, ritim ve ruh aydınlığı içinde yaşatan Halk Oyunlarımızı, büyük masraflar ihtiyar ederek, ilk defa bu kadar geniş miyasyada sahneye getiren Tesisi, bu güzel teşebbüsün arkasını bırakmadığı için tebrik etmek lâzamdır. Bu yıl gösterilerde katılan seçilmiş bölgelerden Kars, Van, Eğin ve Kırklareli hariç, diğer yedisinin oyun karakteri,

hep zeybek tarzı idi. Zeybek fashi bilhassa Ege Bölgemizin oyun folkloru bakımından çok alâka çekici mevzudur. Bu yıl Bayrama katılan zeybek ekipleri benim görüşüme göre, şekil, hareket, ses ve figür oynaklığı, çeşitliliği ve ritim bakımlarından pek tatmin edici değildi. Ferdî gösterilerde bilhassa Antalya, Bodrum, Muğla - standart oyun sisteminin dışında yaptıkları irricevli hareketleri, beraberlikte de yaptıkları için oyunun karakter ve üslûbuna has hareket ve figür beraberliğini muhafaza edemiyorlardı. Zeybek oyun bölgelerimizde daha usta oyuncular ve onların getireceği çeşitli oyunlar vardır. Geçen yıllarda yapılan gösteriler münasebetiyle de yazmıştım. Şimdiye kadar bilinen, hatta enteresanlığın piyasalaşması

olarak kaybeden bazı oyunları çeşitlendirmek mümkündür. Meselâ Safranbolu'nun «Açkapı» sını, «Gencosman»'ını, Kastamonu'nun «Çırdak», «Yarım Çırdak», «Topallama» oyunlarını, Ovacık'ın «Çift Davul», «Karakucak», «Süpürdüm», «Atas oyunu» gibi zeybek çeşidine dahil oyunları; Çift Davul, Seğmen, Meyter, Kılıng, 12 kaşık, ve Zilli oyunları, Çomak, Mızır, Köçek, Mum; Hoplatırna, Sektirme, Sepet Oyunları, kadın ve erkek düğünlerine ait oyunlar, yüzük, sıra ve oturak sohbetleri, Çeşitli hayvanları taklid eden oyunlar, Sinsin ve Harman oyunları, dübek başı ve imece kaynaşmaları gibi folklorun oyun çeşidine ait hareketler, oyunların yapılarına âmil olan hadiseler, temsili hususiyet ve dramatik unsurları ile tetkik edilmediği için, hep bilinen oyunlar ele alınmaktadır.

Elimizdeki Programa göre, tertiplenmiş bulunan oyunlardan:

KARS'lilar: geçen yıllarda daha usta ekipler getirmişlerdi. Kars oyunları, Kafkas tipidir. Kadın erkek münasebetlerini ahenkli ve ritmik hareketlerle ifade eder. Temsili unsurları kuvvetlidir.

ANALYA'lılar: Saz ve ses elemanları zayıftı. O canım «Gökde yıldız Yuzaltın» türkülerini bozuk ve ahenksiz bir üslupla okudular. «Al yazma» ya da usulsüz girdiler. Oyuncuları o kadar usta değildi. Serik kıvrak zeybeğini güzel oynadılar. Kaşık oyunları başarılı değildi. Edremit'de asker ocağında bu kaşık oyununu Serikli Hüseyin Onbaşından görmüştüm; bu usta oyuncu acaba nerededir?

VAN'lılar: Baso, Papori dedikleri kadınlı erkekli oyunlarında erkekler kadınlardan iyi idi. Havasor oyununu oynayan oyuncu iyi idi. Oyuncular ve hırır oyunlarını tamamiyle oynamadılar. Yar güzel oyununda kadınlar daha iyi idi.

MUGLA'lılar: Sazları iyiydi. Oyuncuları zaman zaman tempoyu aksattılar. Sallamalarda sürçtüler, Yorgun oldukları belli idi. «Kadıoğlu» zeybek oyununu Münir İfe adında birinden seyretmiştim. Ekipte darbuka çalan delikanlı

en iyi oyuncularıydı. Muğlamın Köçek Mustafası ve kızları, Bekir adındaki oyuncularını ve «Beskaza» dedikleri oyun programına alınmamıştır.

KASTAMONU'lular: Sepetçioğlu, çırdak, yarım çırdak gibi altıkol zeybek oyun tarzının en karakteristik örneğini veren Kastamonunun böyle zayıf bir ekip çıkaracağı tahmin edilemezdi. Bu Bölgede esaslı bir araştırma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Karayılanın yerine çıkarılan yaşlı davulcu gücünü ancak bu kadar gösterebilirdi. Davullu oyunların esas bölgesi, Bolu, Safranbolu, Aktas, Ovacık'tır. Buralarda iki omuzunda çift davulla oynayan davulcular bulmak mümkündür. Aktaslı Muharrem, Ovacıklı Deli Mehmet gibi usta davulcular buralardan yetişmişlerdir. Deli Mehmet çıraklarını tayana astığı zenbiller içine koyup fırlatıp döndürerek yetiştirirdi. Bu köçekler oynarken topaç gibi döner, fermanalarının yenleri havada daire çizerdi. Bunları gördükten sonra, bizim Kastamonulu yaşlı davulcu, hattâ Karayılan insana yavan gelir. Bunları bilmeyen ve görmeyenler için bir Karayılanı harikalarını harikasızdır. Köroğlunu oynayan delikanlılar düpedüz açamı idiler. Köroğlu böyle mi oynanır? Kastamonulu ihtiyar Yorgansızın Hakkı Çavuş bile bunlardan daha iyi oynardı.

BODURUM'lular: Asıl oyuncularını getirmemişlerdir. «Temel dövrün» dedikleri düğün gösterilerinin sahneye getirilmesi çok iyi düşünülmüş, fakat iyi hazırlanmamıştır. Türk düğünlerinin muayyen gecelerine ait enteresan sahneleri vardır. Safranbolunun «Kâbem-Sini çevirmesi», «Kayınna Hoplatması», «Kına Gecesi-Kız Gecesi», «Sepet ve Orta oyunları» bu bakımdan çok hareketli ve eğlenceli sahneleri ihtiva eder. Bir dübek başı âlemini ve bir imece kaynaşmasını iyi bir tertiple canlandırmak düğünlerin oğlan ve kız evi halini ayrı ayrı tekonstitüsyonları, efek ve müşakilleri ile dile getirmek ve canlandırmak buna masraf ve fedakarlığın canına değerdi. Bodurum Ekibi türkülerini usulsüz girdiler. Bu yüzden oyunları da aksadı.

SILIFKE'liler: Bayramın en muvaf-

kaf ekibi idi. Klârinet, davul ve kaşıklardan ibaret sazları, oynak ve hareketli türkülerini ve oyunları ile Silifkelliler pek muvaffak oldular. Sallama oyun havalarını pek iyi okuyamadılar. «Beşiği Çamdan», «Keklik» oyunları ve «Kıbrıs Zeybeği» Silifkellilerin en güzel oyunlarıydı.

KOYUNLU'lar: Mengi, ağırlama, yeldirne dedikleri kadınlı erkekli oyunlarını sade ve samimi bir eda ile oynadılar. Daha usta oyuncular olduğunu zanetmiyorum.

AZİZİYE'liler: Avşar (Şaman, Türkmen ve Yörük) boylarının su katılmamış âdetlerini oyunlarında gösterdiler. Yapmacıksız oynadılar. İki çocuğun boğaz havalarının seyircilere bir fikir vermediğini yanımda ve arkamda bulunanların konuşmalarından anladım. Halbuki, Türkmen ve Yörüklerin boğaz havaları çok karakteristlik bir terennüm tarzıdır. Asyaî geliş olduğu mahakkaktır. Afrika zencilerinde de bu tarzda hayırmalar kaydedilmiştir. Elle boğaz vurularak çıkarılan ses çalğı ihtiyacından olsa gerek. Biri 10, diğeri 11 yaşındaki Çocukların boğaz havasını hüvyükleri gibi ustalıklı gösteremeyeceklerini tabii karşılamak lazımdır.

KIRIKLARELİ'liler: Bayramın hareketli ekiplerinden biri idiler. Mahallinde çok gördüğümüz düğünlerindeki hareket, samimiyet ve canlılığı sahneye uyduramadıkları görülmüyordu. Oyunları hareketli ve canlı idi. Bilhassa Davulzurnaları dikkate değer.

Yapı ve Kredi Bankası ile Tesis'in bu yıl niyet gösterisini yukarıda da belirttiğimiz gibi takdirle karşılamak istemiyorduk. Samimi görüşlerimizi ihtiva eden bu küçük kriticizm sahiplerinin hoş karşılayacaklarına inanmak isteriz. Yapılan iş ne kadar mükemmel olursa olsun, daha iyisi ve mükemmeli olabileceği unutulmamalıdır. İşin oluru ile yetinmek, bilhassa milli meselelerde müsamaha götürmez.

Öğrendiğimize göre bir Amerikalı iş adamı bu oyunlarımızı Amerika'ya götürmek isteyormuş. Bu çok güzel bir iştir. Ancak milli kültür mensüllerimizi yabancı pazarlarda ucuz harcandıktan

Bize gelen KİTAPLAR

★ Kerim Yund: «Türkiye Orman Umum Müdürleri Albümü», 1869 dan bugün kadar umum müdür olanların biyografileri. Posta K. 20, Bakırköy — İstanbul adresinde edinir. 17 X 24 Cm² boyunda, 112 sayfa, 10 lira.

★ Galip Çaka: «Çanakkale Destanı». Şiirler. Mersin'de yayımlanmıştır. 20 X 16 boyunda, 36 sayfa, 100 kuruş.

★ Galip Çaka: «Destanlar Destanı Fethi Mübin». Kahramanlık şiirleri. Mersin'de yayımlanmıştır. 22 X 15 boyunda, 56 sayfa, 175 kuruş.

★ Katherine Ann Porter-M. Zeki Gülsoy: «Ögle Sarabı Noon Wine». Varlık Büyük Cep-Kitapları: 126. 17 X 12 boyunda, 96 sayfa, 2 lira.

★ Alphonse Daudet-Tahsin Yücel: «Sappho». Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 16. 17 X 12 boyunda, 184 sayfa, 4 lira.

BIZE GELEN DERGİLER:

Türk Dili — Türk Düşüncesi — Varlık — Çağrı — Yeditepe — Yeni Ufuklar — Toprak — Köy Postası — Yeni Erciyes — Yeni Adam — Doat — Tarih — Cemal — Sanat Dünyası — Yeni Yayınlar — Poş Mecmuası — Yelken — Meslek — Yeni Kaynak — Gaziantep Kültür Dergisi — Anahtar — Esparmak (Kıbrıs) — Özsü — Durum — Türk Sanatı — Arayış — Nasir — Özgörü — T. Turing ve Oto. K. Relieterik.

kesin olarak sakınmamız icabeder. Bir kaç yıl evvel Amerikanın tahminmiş bir film müessesesi tarafından folklor hayatımıza ait bazı sahneler çekmek üzere müşavir olarak Amerika'ya davet edildiğim zaman milli mevzuumuza taallük eden bir işi yabancı bir memleket, yabancı elemanlarla tek başına yapmayı milli heyecanım mâni olduğu için kabul etmemiştim. Bu benim her vakit yapabileceğim bir işti. Her türlü imkân ve menfaat karşısında feragat sahibi olmamın gururunu bu yazımdan öğrenemedim.

Müzik Bahisleri:

Halk Müziğinde Çokseslilik (Armoni)

I

Yazan: Veysel ARSEVEN

Bu konunun, polemi ve tartışmaya ne kadar elverişli olduğunu yakından bilenlerdeniz. T.F.A. ile daha başka dergilerde çıkan bu mealdeki yazıların nasıl bir mecraya döktüğünü ve çıkmazda vardığını hatırlıyoruz. Sonucunu ne olduğu da meydanda. Burada, halk müziğinde çokseslilik var mı? yok mu? davasını ele alacak olursak, sonuç herhalde daha önceki tartışmalardan farklı olmayacak ve belki de birkaç kişinin kalbinin kırılmasıyla bitecektir. Bu işte var diyenler de, yok diyenler de haklı çıkabilir kendilerince. Çünkü konuyu pekleştirecek bol ve kuvvetli delil ve örnekler yok önümüzde. Tek tük ve yetersiz örnekler ise davayı kesin olarak ispat edemez. Olsa olsa böyle bir davanın varlığını gösterebilir ancak. Kanaatimizce bu yolda daha ciddi, daha ağırbaşlı, daha geniş ve daha bilimsel inceleme ve derlemelere ihtiyacımız var.

Biz, halk müziğinde çokseslilik problemini başka bir açıdan ele alacağız. Var mı, yok mu? değil de, olabilir mi? Olursa, nasıl yapılmalı, yahutta yapıyorsa, şimdiye kadar neler yapıldı?

Her şeyden önce çokseslilik işi, bir sanat ve sanatçı işidir. Bunu peşin ve itirazsız kabul edelim. Bugün gıpta ile dinlediğimiz, hatta biraz da kışkırdığımız Batının çok sesli sanat eserleri de gökten zembille inmedi elbet. Bunlar uzun ve yorucu çalışmaların, bitmeyen araştırma ve incelemelerin elle tutulur sonuçlarıdır. Çokseslilik anlayışı devirlere, toplumsal şartlara ve hatta sanatçıların kişisel bilgi ve yaratma güçlerine göre daima değişmiş ve yepyeni fonksiyonlar yüklenerek bugünkü sevi-

yesine ulaşmıştır. Günümüzde, sadece bir tek sanatçının eserlerinin çokseslilik yönünden incelenmesi, ciltler dolusu kitabın yazılmasına sebep olabiliyorken, nasıl olur da, bu kadar çetin bir işi, ciddi delillere dayanmadan, salt bilgiçlik taslamak için tartışma konusu yapabiliriz?

Batı müziği de IX. yüzyıla kadar tek sesli idi. Sonra ihtiyaç duyulmuş; meycut bir melodinin altına veya üstüne bir ikinci, üçüncü ve daha fazla sesler eklemeyi düşünmüşler. Ama bunu düşünen halk veya halk sanatçısı değil, sanatçı yaratışlı birkaç kişidir. Onun için çokseslilik bir sanat ve sanatçı işidir.

Onlar bu işi nasıl yapmışlar? Türk halk müziğinde çokseslilik davasına rahatça nüfuz edebilmemiz için, bunu kısaca da olsa gözden geçirmemiz lazım. İlk çok seslilik hareketlerine, İtalya'da organum adı ile rastlıyoruz. 840-930 yılları arasında yaşamış olan Hucbald, yani polifoni (çokseslilik) üzerine, oldukça ciddi bir teori hazırlamıştı. Daha sonraları ise Guy d'Arezzo (995-1030), müzik hakkındaki birçok teorileri yanında, organum'un prensiplerini tespit eden yazmalar bırakmıştır. Bunların teorilerinin temeli şu idi: ilk denemelerinde, her iki ses, sesdeş olarak başlar, üst parti melodik bir yürüyüş gösterirken, alt parti aynı derecede devam eder. İki ses arasında bir, dörtlü aralığı meydana gelince, her iki parti paralele dörtlüler halinde inkisaf eder; sonunda eser gene sesdeş olarak bitirdi. Eserlerin sonunda henüz kadans fikri yoktur. Örnek: 1.

Türk Pavyonu

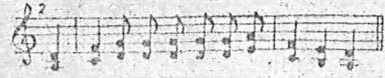
1959 Milano Fuarındaki Türkiye Pavyonunda sergilenen Türk Halı, Kilim ve Seramikte Çinî işleri büyük takdir toplanmıştır, yan tarafa bu köşeyi görüyorsunuz. ←

Daha sonraki dönemlerde ise sesler doğrudan doğruya paralel dörtlüler

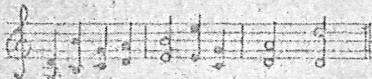
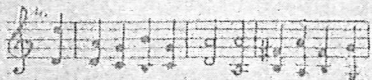
halinde gelişirdi. Örnek: 2.

Nihayet paralel dörtlülere sonra paralele beşli ve sekizliler de kullanılmaya başlandı. Örnek: 3.

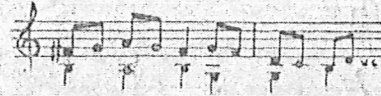
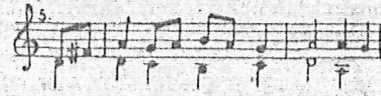

Paralel beşli ve sekizlilerin kullanılmasıyla birçok eserler yazıldı. Bugün için organum'un tarihi değeri, saadece bir melodiyi iki sesli olarak söyleme ihtiyacının doğmasına sebep olmasından ibarettir. Yüzyıllar sonra organum adı altındaki çokseslilik sistemi, yerini daha yeni bir buluşa terk edecektir; déchant. Bu isim altında gelişmiş ve ilk önce Fransa'da kullanılmış olan polifonik şekil, XII. yüzyılda ortaya atılmış ve bilhassa XIII. yüzyılda gelişmiştir. Görüldüğü gibi organum fikri ile déchant hareketinin başlangıcı arasında, iki yüz yıla yakın bir boşluk var. Bu aşkta ikinci ses daima esas melodinin üstüne konuldu ve genel olarak ikinci ses aritcalen söylenirdi. İki parti ektey (sekizli) ve beşli aralıklar ve kabildüğü kadar ters yürüyüşlerle geliştirilirdi. Hepsinde de nota süreleri aynıdır. Örnek: 4.

Teoriler ve incelemeler arttıkça, yeni yeni buluşlar ortaya atıldı. Alt parti belli nota süreleri ile gelişirken, üst parti ona zıt hareketler ve nota sürelerinden meydana gelmiş daha karışık bir melodi ortaya çıkarıyordu. İki ses arasında ki aralık daha küçük nota süre-

leri ile dolduruluyordu. Örnek: 5.

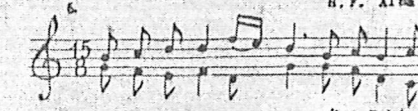
Bundan sonra zevkler geliştikçe, polifoni hakkındaki bilgiler artıka yeni yeni imkânlar ve buluşlar ortaya çıkmış ve çokseslilik hareketi de daima gelişerek Palestrina'dan bu yana gelmiş büyük Batılı bestecilerin yetişmesine zemin hazırlamıştır.

Türk halk müziğinde, paralele sekizliler halinde türkü söyleme alışkanlığı olduğu bir gerçektir. Ancak bu bilinçli bir denemenin sonucundan ziyade, türküyü söyleyenlerin hançere gelişimine ve yaşları icabı seslerinin farklı incelikte olmalarından veya kadınlık erkeklik söylemelerinden ileri geliyor. Ama bilinçli bile olsa, bundan ne çıkar? Zira bugünkü polifoni anlayışı, karışık oktavlı söyleyiş ne mana ifade eder ki. Bu durum bile, Batılı müziği ile bizim müziğimizin çokseslilik bakımından bulunduğu noktayı belli etmeye yeter. İki nokta arasında en azından bin yıllık bir mesafe var.

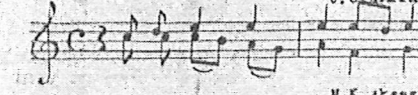
Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Avrupa konservatuvarlarına, bestecilik öğrenimi için gönderilen sanatçılarımız, yurda dönmüşlerinde bazı halk türkülerini iki ve daha fazla partili olarak işlediler. Bunların başarılı olup olmadıkları üzerinde rahatça tartışılabilir bugün. Buna rağmen, bunlardan birkaç örneği konuyu derinleştirme bakımından verebiliriz. Örnek: 6.

Aynı bestecilerimizin, olgunluk devri diye kabul edeceğimiz, daha sonraki armonizasyonları ise çok daha başarılıdır. Artık anlaşılabilir bir gerçektir ki, Türk halk melodilerini akor anlayışı içinde incelemek, davaya götürür yol değildir. Çünkü türkülerimizin tonal ve modal bilgileri, dikey bir çokseslilik tekniği olan armoni kâğıtlarından

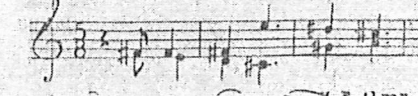
ziyade, yatay bir teknik olan kontrpuna çok daha elverişlidir. Çünkü bizim tonal sistemimizde derecelerin yüklen-

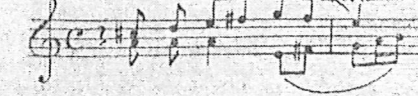
H. F. Alnar

U. C. Aksoy

M. K. Aksoy

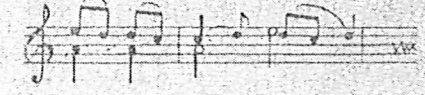
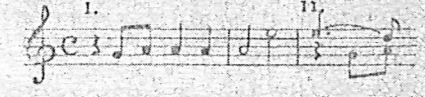
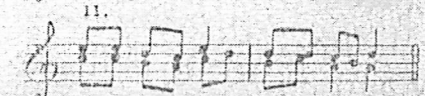
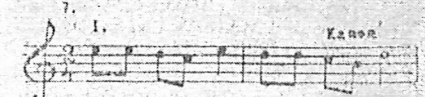

H. F. Alnar

dikleri fonksiyonlar, majör ve minör sistemdekilere hiç uymamaktadır. Akor anlayışı ile armonize edilen türkülerimizin kişiliği ve Türklüğü hemen kaybolmaktadır. Bazı bestecilerimiz de, yeni bir armoni sistemi kurulum derken, bir takım enteresan hesap ve grafikler elde etmişlerdir ama, meydana getirdikleri eserler de müzik olmaktan çıkmıştır. Bunlar teorilerini denemelerinden değil de, denemelerini teorilerinden elde etmeye çalışıyorlar. Ama hesaplar ne kadar sağlam olursa olsun, Türk halk melodileri için evdeki hesap, daha uzun zaman pazara uymıyacaktır. En güzel armonizasyonları, kâğıt üzerinde değil de, piyanosunun başında yeni buluşlar peşinde koşan bestecilerimiz yapacaklardır. Çünkü bizim tonal sistemimizin polifonik teorisi henüz kuvvetli örneklerle dayanılarak tespit edilmiş değildir, ve daha uzun yıllar da, belli bir sonuca varamıyacaktır. Ama bestecilerimiz, bu problemi çözecek en kısa ve doğru yolu bir gün elbet ki bulacaklardır. Bugün için davanın halledilmiş olduğunu şüphesiz ki iddia edemeyiz.

Türk halk melodilerini çok sesli olarak işlerken, armonik seslerden fay-

dalanmak lâzımdır. Belli bir sesin ilk armoniği oktav, ikincisi ise beşlidir. Çalgı ister bir keman, ister bir bağlama olsun, Sekizli aralıkla türkü söyleme alışkanlığı halk arasında olduğuna göre, beşli veya dörtlülerle söylemeyi niye denemesinler? Bu onlarda daha başka aralıklarla türkü söyleme merakını da uyandırabilir. Diğer yandan her hangi bir türküyü kanon halinde söyleme alışkanlığını da kazandırmalı. Türküler var, aynı melodiyi belli ölçülerden sonra, aynı dereceden başlatmak suretiyle kanon olarak söylenebilir. Örnek: 7.

(Gelecek sayıda bilecek)

ABONELERİMİZE

Üç ay evvel çıkan 120 ci sayımızla dergimizin beşinci cildi de sona ermiştir.

Bu arada değerli abonelerimizden bir kısmı abone bedellerini lütfetmiştir. Henüz geçen ve yeni yıllara ait abone bedelleri göndermeyen okuyucularımızın da, bunları bir an evvel lütfetmelerini rica ederiz.

T. F. A.

"IKLIĞ,"

Yazan: Fikri ÇİÇEKOĞLU

Değerli müzik bilginimiz Mahmut Ragıp Gazimihâlin İkliğ adlı eseri Ses ve Tel Birliği Yayınları arasında çıktı. Yazar bu kitabıyla yaylı sazların menşeiini araştırıyor; ve bunun Kıtacağda olduğu kanaatine varıyor. Kitapta Yay'ın yüzyıllardır Türkçede karşılığı olan kelimenin çeşitli söylenişleri üzerinde duruluyor; ve İkliğ karşılığının Oklu yani Yaylı olduğu sonucuna varılıyor. (Çağataycıda oklu çalgı anlamında İkliğ vardı.) İkliğ'in ilk örnekleri Uygurlara mal edilmiştir. Çünkü uygurlarda esas çalgı Kopuz'dur; ve bunun yayla çalınan çeşitleri Asyada Kopuz adıyla hâlâ mevcuttur. Takriben XI. ci yüzyıldan sonraki metinlerde Kığak, Gığak ve benzer kelimeler yaylı sazlara ad oluyor. Gudok, Kiyef dolaylarında hristiyanlar tarafından yüzyıllar boyunca kullanılan bir sazdi. (İslâm kamüsü Avrupa kemanının Gudokdan çıktığını epey eskiden yazmıştır.) Çağana, İkliğ'in Asyadaki başka bir adıdır. Çen-ü çegâne sık sık Divân Edebiyatında geçer Mev'âna Celâleddin-i Rumî, yaylı sazı Çegâne adile ifade eder, Afganistan ve Dağıstanda yaylı sazların adı Çağana olarak kalmıştır. Halk dilimizde İkliğ nasıl tutunmuşsa İran'da da Kemence adı öylece köle salmıştır; fakat İc Asyaya doğru hiç yayılmamıştır. Anadolu'da İkliğ faslında en eski Türkçe metin Selçukiler çağında Anadoludaki kapanış devrine rastladığı türlü örneklerle açıklanmaktadır. XV. ci yüzyılda Aydınlı Dede Ömer Ruşenî'den bir örnek: «Sen benim vânimde görsen İkliğü — Nidüğün ol dem bülürün saklığı».

XVI ve XVII. yüzyıllarda İkliğ adı yanında Kemence adı halk dilinde yerleşiyor. Evliya Çelebi de Kemence'yi İkliğ'ci anlamında kullanıyor. XII. ci yüzyıl sonlarında İstanbul hayatını tasvir eden Levnî'nin bir minyatüründe ön plândaki iki musikîcinin İkliğ çaldıkları apaçık görülüyor. İstanbul'da Batı yaylı sazları yayılınca İkliğ'in adı artık büt-

bütün duyulmaz olmuştur; yerini Keman'a bırakmıştır. Oysa Almanlar Cermençe Geige'yi, Macarlar da Hun asıllı Hegedü'yi benimsemekte mahzur görmediler. Tanzimat sonrası sözlüklerinden yalnız Ahmet Vefik Paşanın Lehcce-i Osmanî'sinde İkliğ adı geçer. Köylerde İklik, İkıkçı, İkliğ adları bugün de vardır; birçok bölgelerde İkıkçı Köyü adlı köyler bulunmaktadır.

Kitabın İkliğ hakkında bilgi veren araştırmaları kırk dört sayfa tutuyor. Bundan sonraki Küçük sözlük te ilk kısımdan daha az ilgi çekici değil. Bu alfabetik bölümde kitabın konusu olan İkliğ'la ve daha geniş anlamda bizdeki yaylı sazlarla ilgili maddeler açıklanıyor. Otuz sayfalık sözlük, (Bağlarken) başlıklı kısa bir yazıyla sona eriyor. Bu yazıda bir Çalgılar Müzesi kurulması folklor çalışmalarının daha uzun zaman ihmal edilmemesi dileği var: «Elverir ki geç kalınmasın, ihmalle geçen zamanın folklor aleyhine çalıştığı unutulmasın.»

Kitapta savunulan tezin açıklanması şu satırlarda buluyoruz: «Yaylı sazlar tarihinin Ortacağ merhalesinde Türk musikiciliğinin de eli bulunduğu hakikati organograflarla kavranmadığı ve bundan» araştırmaların imkânı «zarar gördüğü için, bu ihmal gören noktada üzerinde fazlaca durduğumuz doğrudur.» Bundan başka yazarın ısrarla üzerinde durduğu ve aydınlığa çıkardığı iki görüş var, Biri «İkliğ Türk kültüründe Asyadan Anadoluya takıntısız süzülüp gelmiştir.» Öbürü de «Karadeniz kemencesi sonradan doğmuş bir sazdir. XVII. ci yüzyıldan önce kemence geçidi oralarda İkliğ'dan ibaretti.»

Bu ilk organografya araştırması, üzerinde önemle durulacak bir çalışmadır. Değerli bilginimiz, bu alandaki ikinci araştırma ve incelemesinin Kopuz üzerinde olacağını haber veriyor. Şimdiden başarılar dileriz.

Anılar:

Bayrı İle Yapılan Eski Bir Sohbet

Değerli Folkloreu Mehmet Halit Bayrı'ya geçen yıl bu ayın 27 sinde (27.10.1959) kaybetmişlik. Ötümünün birinci yıldönümünde Cevdet Aslangül'ün gönderdiği bir yazıyı aşağıya alıyoruz.

T. F. A.

Yazan: Cevdet ASLANGÜL

Halk Şiiri XIX. Yüzyıldan sonra «Halk Şiiri — XX. yüzyıl» isimli kitabımı da Varlık Yayınları arasında çıkmak üzere.

— İnşallah bir gün bu 6 ciltlik eserinin ve diğerleri de neşredilir.

— Nerde o günler... Bari ben öldükten sonra...

— Aman efendim, öyle düşünmeyin.

Bir ara ikimiz de sustuk. Sessizliği gidermek için ben konuştum:

— Efendim, siz ne dersiniz? Bir folklorcumuz şöyle diyor: «Yirminci asrda halk şiiri diye bir şey yok.»

— Niçin olmasın? Bugünkü halk şiirini inkâr mı edeceğiz. Anadolu'nun bir çok köşelerinde nice meçhul halk şairlerimiz var. İçlerinde saz çalanları az ise de ne çıkar? Her halk şairinin saz çalması şart değil ya! Türk halkı şair yaratılıştır, Kendine has şiiri her zaman yaratır.

Söz, şiir bahsine gelmişken sordum:

— Serbest şiirler hakkındaki fikriniz nedir?

— Bu türlü şiirleri umuniyetle sevmiyorum. Bence şiirde ahenk olmalı. Halk şiirlerindeki güzelliği hiçbir yerde bulamıyorum.

Şimdi de Bayrı bana soruyor:

— Edebiyata meraklı olduğunuz belli. Niçin Edebiyat Fakültesine gitmediniz?

— Efendim, zamanımızda ne yazı yazmak, ne de öğretmenlik maddi bakımdan tatmin edici. Bu yüzden Ankara Hukuk Fakültesini tercih ettim.

— Maalesef haklısınız. Öyle umit ediyorum ki, bir gün bu memlekette de kalemiyle geçinen ilim adamları ile edebiyatçıların sayısı artacak.

Ne yazık ki; artık ne görülebilecek mümkün, ne de mektuplaşmak...

Üstadım, yattığımız yer nur olsun...

Üç yıl evel İstanbul'a gittiğimde Çağataylılarda Çocuk Esirgeme Kurumuna uğradım. Kapıdan içeriye girmek üzere olan bir zata:

— Mehmet Halit Bayrı'ya arıyorum, efendim, nerededir acaba, dedim.

Karşımdaki zat güldü:

— Onu benden daha iyi tanıyan yoktur, dedi.

— Yoksa? dedim.

— Evet benim. Buyurun, yukarı çıkalm, dedi.

Heyecan içindeydim. Yukarı kata çıktık.

Küçük bir odadayız. Karşımdaki tek pencere caddeye bakıyor. Bayrı'nın karşısında bir sandalyeye iliştim. Bir müddet konuşuktan sonra Üstat, yanındaki etajerden birkaç dosya çıkarıp masaya koydu.

— İşte Cevdet Bey, dedi, en çok önem verdiğim eserim. Tam altı cilt.

Dosyaları tetkik ettikçe Bayrı'nın enerjisine hayranlığım artıyordu.

— Bu hacimli eseriniz, dedim, belli ki yorucu bir araştırma ile meydana gelmiş. Neşredildiği takdirde kitabın ilgi göreceğini ümit ediyorum. Niçin neşretmiyorsunuz?

— Neşretmek istiyorum. Hem de sabırsızlıkla...

— Şu halde?

— Fakat param yok. Bir kitabevi fasikül fasikül neşretmeyi istiyor. Razi olmadım. Hiç değilse cilt cilt neşredilmeli.

Bayrı, daha sonra bana gönderdiği mektupta bu 6 ciltlik eserime «Halk Şairleri Hakkında Araştırmalar» ismini verdiğini yazıyordu.

Bayrı, bir ara bir şey hatırlar gibi durdu. Sevinçle söze başladı:

— Bakın söylemeyi unuttum. Benim

Âşık Ahmet

II

Yazan: Falk AKÇIN

Ahmet te Vallye karşı şunları doğaçtan (irticalen) söyler:

IX

Mağrur olup çkama uçup Semaye,
Bîrgün hâkîpaye konarsın beyim;
Felekle durnak olmaz dâvâya,
Kırar kânamı incedir beyim.
İstersen Şah ol istersen Paşa-
Dünya Süleymana kalmadı hâşâ;
Bu yer merdivendir çıkarsan başa
Akıbel geriye dönersin beyim
Sefil Ahmet açtı aşkın kîtafı,
O hakkın emrine olmuş üstadı;
Bu can emanettir yoklaf sahibî
Bir gün cansız ata binersin beyim.

Puşanın eşine kızlarına da şunları okuyup
çelmeğe başlar:

X

Ben cahillim benim dilde nazım yok
Dilim perde tutmaz elde sazım yok;
Sena hanımlara layık sözüm yok,
Bu meydana geldi bir çift Şehzade,
Hemen bu ülkeye değer hanzade.
Sazım yok ki düzen verem sazıma,
Bir mektup yazayım elâ gözlüme,
Ustam yok ki öğüt versin özüm;
Bu meydana geldi bir çift şehzade,
Hemen bu ülkeye değer hanzade.

Küçük hanım gayet pek nazik gezer,
Gezşi bir hoştur bağrım ezer,
Yakmış çigarasın kendine benzer,
Bu meydana geldi bir çift Şehzade,
Hemen bu ülkeye değer hanzade

Büyük hanım güllü nikabın kaldırır,
Al ellerin âbîü Sire daldırır,
Gök yaşından bana bade deldürür.
Bu meydana geldi bir çift Şehzade,
Hemen bu ülkeye değer hanzade

Sizi mühdhedeyim yâleeden yâlee,
Bâriş memelerin benzer turunca;
Kemerden geçiyor beltoz ince
Bu meydana geldi bir çift şehzade,
Hemen bu ülkeye değer hanzade,

Derim Allah Allah kalbim kelâmı
Gün gibî gülesi varmış âleme;
Anadolulu dünya çıkar selâmı

Bu meydana geldi bir çift şehzade,
Hemen bu ülkeye değer hanzade

XI

Dedim dilber hüsnün ziyaret midir?
Nice hastalara şifa buldurur;
Osima o baş göz ki sizde vardır,
Mezardan mevtayı atıp kaldırır.
Sağların gerdanda ebr-ü bent ile,
Gözlerin yemini içir ant ile;
Hiç kimsenin malı gitmez kendiyile
Yalnız bu dünyada sizi güldürür.
Ahmet te olmuştur hayattan bîzar,
Kusurumuz çoktur sarfeye nazar;
Senin güzelliğin eihani bozar,
Nice Süleyman'lar tahttan indirir.
Öğütlemelerinden:

XII

Nasihât istersen dinle kelâmı,
Sözünü bilmiyen kuldun uzak ol;
Yoklamayınca hüç geçme deryayı,
Geçtilin bilmiyen selden uzak ol.
Var okut birine dinle rehberi,
Deryâş oldun ise kapma teberi;
Arif isen dinle bendin haberi
Kervan kesilmiş yoldan uzak ol.
Yığıtsen sıradan geri kalma sen,
Kâmil isen cahilleri bulma sen;
Sana öğüt iç güveyi girme sen,
Avrattan olan maldan uzak ol.

Bu dünyada bir halâvet duyulmaz,
Zamane suyuna bulgur salınmaz,
Aşık Ahmed; âlem îslâh olunmaz
Çek elin dünyadan aldan uzak ol.
Bilmece, bulmacalarından:

XIII

S O R U

Oİ nedir ki dolar geçer,
Oİ nedir ki eler geçer;
Oİ nedir ki deler geçer,
Kanı çıkmaz yarası var?

Y A N I T

O buluttur dolar geçer,
O yağmurdur eler geçer;
Külü sözdür deler geçer,
Kanı çıkmaz yarası var.

S O R U

Oİ ne mahsul oraksızdır,

Fatma Hanım

Derleyen: Hüsnü YILDIZ

(Anlatan: Serik ilçesinin Zaimler köyünden Şükriye Yıldız, 43 yaşında.)

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer top oynarken eski hamam içinde, bir varmış, bir yokmuş, bir bok böküsü varmış. Bu bok böküsü sarımsaktan bir yaşmak, soğandan bir pestemal yapmış Sonra da koca aramaya çıkmış. Git bunda, gel bunda, derken bir köpeğe rasgelmış. Köpek: «Nere gidiyorsun bok böküsü!» demiş, O da: «Bana bok böküsü deme. Alı pullu Fatma hanım, de!» demiş. Köpek te: «Nere gidiyorsun alı pullu Fatma hanım!» demiş. Fatma hanım da: «Koca aramaya gidiyorum.» demiş. Köpek: «Bana varsana.» demiş. Fatma hanım: «Döğdüğün zaman ne ile döversin.» diye sormuş. Köpek: «Dişlerimle ısırı ısırıveriyim», cevabını vermiş. Fatma hanım: «Yok yok sana varmam», deyip uğrayıvermiş. Git bakalım, git bakalım, derken bir kediye tesadüf etmiş. Kedi: «Nereye gidiyorsun bok böküsü?..» demiş. Fatma hanım: «Bana bok böküsü deme. Alı pullu Fatma hanım, de.» demiş. Kedi: «Nere gidiyorsun alı pullu Fatma hanım!» demiş. Fatma hanım: «Koca aramaya gidiyorum», demiş. Kedi: «Bana varsana» demiş. Fatma hanım: «Döğdüğün vakit ne ile döversin».

Oİ ne messil direksizdir;

Oİ ne yazı karasıdır,

Yazısı yok karası var?

Y A N I T

O ölümdür oraksızdır,

O gökterdir direksizdir,

Ahu yazın karasıdır.

Yazısı yok karası var.

S O R U

Oİ kimdir ki gider gelmez.

Oİ kimdir ki sözden almaz,

Oİ kimdir ki asla ölmez,

Yıldı bir gün doğası var?

Y A N I T

O nefestir gider gelmez.

Arsız adam sözden almaz;

Hızır İlyas asla ölmez,

Yıldı bir gün doğası var.

BİTTİ

diye sormuş. Kedi: «Tırmaklarımı tırmalayı tırmalayı veriyim.» cevabını vermiş. Fatma hanım: «Yok yok sana varmam», demiş. Ve yoluna devam etmiş. Gide gide bir horoza rasgelmış. Horoz: «Nere gidersin bok böküsü!» demiş. Fatma hanım: «Bana bok böküsü, deme. Alı pullu Fatma hanım, de» demiş. Horoz: «Nere gidersin alı pullu Fatma hanım.» demiş. Fatma hanım: «Koca aramaya.» demiş. Horoz: «Bana varsana.» demiş. Fatma hanım: «Döğdüğün zaman ne ile döversin.» diye sormuş. Horoz: «Gagam ile gagalayı gagalayıveriyim», cevabını vermiş. Fatma hanım: «Yok yok sana da varmam.» demiş. Yine yoluna revan olmuş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Derken karşısına bir tarla faresi gelmiş. Fare: «Nere gidiyorsun bok böküsü!» demiş. Fatma hanım: «Bana bok böküsü deme. Alı pullu Fatma hanım, de», demiş. Fare: «Nere gidiyorsun alı pullu Fatma hanım!» demiş. Fatma hanım: «Koca aramağa», demiş. Fare: «Bana varsana», demiş. Fatma hanım: «Döğdüğün vakit ne ile döversin», diye sormuş. Fare: «Kuyruğumu bulayı bulayıveriyim», cevabını vermiş. Fatma hanım: «Hah! Sana varırım!» demiş. Böylece Fatma hanım ile fare cylenmişler.

Aradan günler geçmiş, aylar geçmiş. Günlerden bir gün komşu köyde düğün başlamış. Fare ile Fatma hanım fena halde acıkmışlar. «Ne yapalım?» diye düşünürlerken fare: «Ben gidiyim, biraz keşkek çalıp geleyim», demiş. Fatma hanım kabul etmiş. Fare düğün evine gitmiş. Varınca keşkek kazanlarından birinin içine düşmüş. Ne kadar uğraşmış ise de çıkmanın kolayını bulamamış.

Fare keşkek kazanı içinde uğraşmak ta olsun, biz gelelim Fatma hanıma. Bakmış ki kocası gelmiyor. O da çıkmış yola. Kocasını arayacak. Yolda giderken ne olup olmuş. Bir at izine düşmüş. Öte çabalamış, beri çabalamış, birtürlü

Aynı Folklorla İlgili Hareketleri:

ETNOGRAFIK VE SOSYAL YAŞAYIŞA AIT Milletlerarası Film Festivali

(Floransa, 14-20 Aralık 1959)

Yazan: Bora HİNÇER

İtalyan Sinematografya Kültürel Merkezi'nin önderliğinde İtalyan Etnografik Filmler Merkezi, «Partis Etnografik Filmler Milletlerarası Komitesi», «Londra Enternasyonal Sosyoloji Derneği» ve «Floransa Üniversitesi Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü ve Müzesi»nin işbirliği neticesinde İtalya'da Floransa'da bir Milletlerarası Etnografik ve Sosyal Filmler Panoraması Festivali tertiplenmiştir. Festival 14-20 Aralık 1959 tarihlerinde yapılacaktır.

Çeşitli ülkelerde, ilmi gayelerle veya eğlence maksadıyla çevrilmiş sosyal filmlere ait - veya cemiyet içinde insanın durumundan müphem - si. nematografik materyalleri, dünya çapında sunmak için, müracaat Eylül 1959'a kadar yapılacak ve festivale katılacak olanlar bu filmlerinin orijini

kendini izden kurtaramamış. Tam o sırada karşı yoldan atlılar geçiyormuş Atlılara: «Ey atlılar, atlılar, sevinci pek tathılar. Hülü böcüye, tülü böcüye diyiverinde çabuk gelsin» demiş. Atlılar düğün evine varınca orada bulunanlara: «Yahu! Yolda bir kadın, ey atlılar, atlılar, Sevinci pek tathılar. Hülü böcüye, tülü böcüye diyeverinde çabuk gelsin, diyor. Bu hülü böcü tülü böcü kim?» demiş'er. Bunu duyan fare keşkek kazanından fırlayıp çıkmış. Fatma hanımın yanına varınca: «Ver ellerini çekelek.» demiş Fatma hanım: «Ellerim sıçar!» demiş. Fare: «Ver ayaklarını çekelek.» demiş. Oda: «Uçkurum gevşer!..» demiş. Fare: «Ver ellerini çekelek.» demiş. Karısı: «Ben sana küselek!» demiş. Tekrar: «Ver ayaklarını çekelek» demiş. Fatma hanım: «Ben sana küselek!..» demiş. Fare de dayanamıyarak: «Ben de sana sıçalak!..» demiş ve üzerine pisleyip gitmiş. Fatma hanım da naz yapayım derken canını çıkarmış. Ölüp gitmiş.

Söğük: 1 — Bok böcüsü — Kın kanatlılardan, insan ve hayvan terisi yuvarılayan ve yumurtasını bu yuvarıladıkları göye koyan bir nevi böcek. 2 — Keskek — Buğday nemlendiren, kabuğu abandıktan sonra steşe kaynatılarak ezilen ve sonra üzerine yağ dökülerek yenen, bir nevi yemek.

nal kopyelerini ekim 1959 ayının sonuna kadar göndermiş bulunacaklardır.

İtalyan Dışişleri Bakanlığı Kültürel Bağlar Umumi İdare Dairesi dünyanın dörtbir tarafındaki ilmi teşekkülleri temasa geçmiştir. Her türlü kolaylık gösterilmektedir. Dünyanın büyük etnoloji, etnografya ve folklor dernekleri ve teşekkülleri üniversiteleri ve insanla insan hayatını inceleyen müesseseler ve hususi teşebbüs sahipleri festivale katılmaktadır.

Gönül memleketimizin de bu festivale katılmasını isterdi. Her türlü bilgi için «Via Carlo Alberto, 8 Roma-Italia» adresine baş verilmektedir.

ANTROPOLOJİ VE ETNOLOJİ İLİMLERİ VI. MİLLETLERARASI KONGRESİ

31 Temmuz - 7 Ağustos 1960 tarihleri arasında Paris'te «Antropoloji ve Etnoloji İlimleri VI. Milletlerarası Kongresi» Palais de Chailotte'da toplanacaktır.

Bu kongre için memleketimizden de Türk Folklor (— Halkbilgisi) Derneği üyeleri de davet edilmiş, kendilerine dağıtılmak üzere ilk sürkülerler gönderilmiştir.

Bu kongrenin bütün diğer memleketlerde olduğu gibi yurdumuzda da ilgi uyandıracığı şüphesizdir. Gerek Üniversitemiz, gerek Maarif Vekâleti ve gerekse folklor ve etnografya derneklerimiz tarafından bu kongreye katılıncağı umulmaktadır.

ROCKEFELLER MÜESSESESİ, ANKARA SES VE TEL BİRLİĞİNE YAR DİM DA BULUNUYOR

Değerli kompozitör Ahmet Adnan Saygun uzun müddettenberi çalışmalarında bulunduğu Amerika gezisinden dönmüştür. Saygun, bu arada Amerikada iken Rockefeller Tesisi ile de temasa geçerek Ankara'da faaliyetinde bulunan Ses ve Tel Birliği için değerli malzeme başışı temin etmiştir. Bu arada ses alma, band, film, projeksiyon makine ve malzemesi bu değerli materyal arasındadır.

Metin And'ın Ses ve Tel Birliği'nde görev almasından sonra çalışması hızlanan ve geçen yıl Yayın işine de başkanlık'tan bu güzel imkânlardan sonra yeni yeni daha başka ve geniş başarılar beklemek hakkımızdır.

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANGICINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

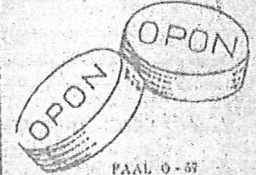
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancısı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

PAAL 0 - 57

Yıllık aboneli 6,
altı aylık aboneli 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Ekicigil Basimevi

Yazı İşlerini Filen İdare Eden Mes'ul Müdür: I. HİNÇER

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak, No. 17, İstanbul

«TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ» NİN YAYIM ORGANIDIR.

Senesonunda ya senesbaşında

2 6 2
Kişiye Daireli Apartmanın tamamı

45
Apartman Dairesi

ayrıca
1.300.000 TL

çemi'an
3.100.000 TL

TÜRKİYE \$ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

1959

İKRAMİYE PLANI:

TAMAMI PARA
4 MİLYON LİRA !

Çekilişler :

27 Nisan
27 Haziran
27 Ağustos
27 Ekim
27 Aralık

T. C.
**ZİRAAT
BANKASI**

Vadeli tasarruflarda
her 50 liraya, vadesiz
tasarruflarda her 100
liraya bir kur'a
numarası

1959'da

1.250.000
liralık
EV,
ARSA,
GELİR,
TAHSİL ve
PARA
ikramiyeleri

AKBANK

SÖT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOOR, İSTAHSİZLİK
BİRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Ahlâsarı

HER İŞ ADAMI, VE HER MÜ-
ESSESE, REKLAMLARINI İS-
TANBUL TRAMVAY VE TUNEL
İDARESİ'NİN OTOBÜSLERİN-
DE, TRAMVAYLARINDA, DI-
REKLERİNDE VE TUNELDE
YAPIYOR.

SİZ DE MALİNİZİ VE MÜESSE-
SENİZİ TANITMAK İSTİYOR-
SANIZ, İDARE'NİN BEYOĞ-
LU'NDA, METRO HAN'DA 4.
üncü KATTA Kİ İLANAT BÜRO-
SUNA MÜRACAAT EDEREK,
İ. E. T. T.'
NİN VASİTALARINDA YER
AYIRTINIZ.

TAMEK Bu sene ...

50

7 çeşit Komposto
4 çeşit Domates mömülü
1 çeşit Meyve püresi
4 çeşit Sebze konservesi
14 çeşit Reçel ve marmelatlar
6 çeşit Turşu ve zeytinler
14 çeşit Hazır yemek

Çeşit

BOL VİTAMİNLİ
Yegâne Kalite Konserveler **TAMEK**

ÜNİYON

SİGORTA KUMPANYALARI

Paris Merkezleri: 9, Place

Vendome

YANGIN, KAZA, TRAFİK ve
HAYAT

Türkiye İşletmeleri

Ünyon Han, Galata - İstanbul

Telefon: 44 48 88

Telgraf: Ünyon

KOLEKSİYONLARIMIZ

Son bir parti halinde büyük fedakârlıklarla meydana
getirdiğimiz dergimize alt fakımlar satışa çıkarılmıştır. Beş-
cilt bir arada (1 ilâ 120, sayılar) 100 T. L.

Beşinci cildimiz Ankarada Berkalp, İstanbul'da Ki-
tapsaray ve Zaman Kitapevlerinde de bulunur.

**ÖMÜR
BOYUNCA
AYLIK
GELİR**

VAKIFLAR BANKASI

Sana
çocuklarımızın
gelişmesini
sağlar!

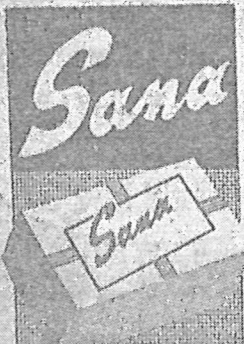
GRAFİKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymetli yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürül-müş ekmek yedirtiniz.
Çocuklar SANA'da çok sevdikleri tatlı tad ve tazelığı daima bulurlar.

Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.

240

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Kasım 1959

İÇİNDEKİLER:

- HALK DÂNLARIMIZIN SAHNEYE UYGULANMASI . . . . . Metin ANI
CAHİL MÜŞAHİDİN HAZİN İNTİBÂLARI . . . . . Mahmut R. GAZİMİHAL
ŞAIR-SAZ — VAİZ ÜSTÜNE . . . . . M. Mustafa ÇALDAĞ
DÖNDÜ'YE AĞIT . . . . . Mustafa TECİRLİ
PAHLİVANOĞLU REŞİDİ VE DESTANLARI . . . . . Ziya H. - M. GÖKALP
HALK MÜZİĞİNDE ÇOKSESİLLİK (ARMONİ) . . . . . Veysel ARSEVEN
DEYİMLER ÜZERİNE . . . . . Aydın OY
AŞIK NİYAZİ ERSOY (IY) . . . . . Hasan LAHİR SARIYÜCE
BİLMECELERİN KONUSU . . . . . İsmet Zeki KÜBOĞLU
İBRADİ'DA DÜĞÜN ÂDETLERİ . . . . . Mustafa ENHOŞ

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 124

Kuruş: 50

241

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANDIĞINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

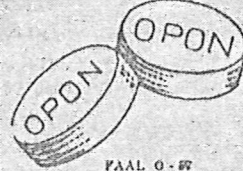
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

**BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI**

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

PAAL 0-57

Yıllık aboneliği 6,
altı aylık aboneliği 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

Basılmayan yazılar
ücret alınmaz.
İstenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
Ekicigil Basımevi

Yazı İsterini Filtren İdare Eden Mes'ul Müdür: I. HINCER

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak, No. 17, İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ, NİN YAYIM ORGANIDIR.

247

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 124

KASIM 1959

YIL: 11 — CİLT 6

Halk Danslarımızın Sahneye Uygulanması

Metin And'ın, Ankara Sanat Seveiler Kulübü'nde Türk Halk Danslarının Sahneye Uygulanması konusunda verdiği konferansı değeri bakımından özetiyle aşağıya alıyoruz. TFA

Yazan: Metin AND

Asıl konumuz olan «Türk Halk Danslarının Sahneye Uygulanması»na girmeden bir küçük olayı anlatmak isterim. İki yıl önce New York'ta bulunuyordum, o sıralarda New York'a temsililer vermek üzere Yugoslav Halk Dansları takımı geldi, bütün Amerika'da ilgi topladı. Hatta sayısı Amerika'da yüzleri aşan Halk Dansları Derneklerinde Yugoslav ulusal dansı Kolo öğretilmeye ve öğrenilmeye başlandı, Kolo günleri düzenlendi. Bu Yugoslav takımını daha önce çok defalar görmüş ve yakından tanımış olduğum halde gene de hiç bir temsilini kaçırmadım. Bütün merakımı birçok ulus ve ırk karışımı olan Amerikan halkı bu takımı nasıl karşılayacaktı. Temsillerde elimdeki programda her dansın karşısına halkın tepkisini ve alkışlarını kısa notlarla derlendirdim. Bu ufak çalışmamdan şu öncemil sonuç çıktı. (Programın en beğenilen parçaları Türk davulunun gümbürtüsü ile Türk etkisi görmüş danslardı.) Halk yepyeni bir olay karşısında olmanın heyecanı içinde bu parçaları uzun uzun alkışlıyordu. Bu küçük olay bize büyük bir gerçeği öğretebilirdi. Türk Dansları da sahneye uygulanırlarsa hiç değilse en azdan Yugoslavlarınkı kadar ilgi toplayacak güzelliğe ve olanağa sahiptirler.

Bu böyle iken, birisi çıkıp ta dünya yüzünde bir bayrak veya millî marş gibi kendi ulusunu temsil edecek bir dans topluluğuna sahip bulunmayan ülke hangisidir diye sorsa bir kaç ülkenin yanısıra bizim adımız başta anılacaktır.

Söyle komşumuz ülkelere bir baksak daha yeni kurulan İsrail'in bile bütün dünyada temsiller veren iki dans topluluğu bulunduğunu görürüz. Uzak Doğu'ya doğru uzansak ne bileyim Seylan adasına, Baliye, oradan Afrika'nın ilkel budunlarına gitssek hepsinin bir dans toplulukları olduğunu görürüz. Bizde ise bu iş bugüne kadar savsanmış. Herşeyi devlet babadan beklediğimiz için istemiş bunu da resmî görevliler yaratsın. Onlar ise oturdıkları masadan bir takım yaldızlı sözlerin, veya koreografiye etmek, adaptasyon, stillizasyon gibi kelimelerin arkasına gizlenerek yıllar yılı işi sürüncemede bırakmışlar, daha doğrusu işi neresinden tutacaklarını bilememişlerdir.

Bununla beraber zaman zaman bazı özel kıpırdamalar olmuştur. Bunun en önemlisi üç dört yıl önce kurulan «Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesis»i dir. Bir özel bankanın desteklediği bu tesis üç yıl üstüste yurdum dört bir köşesinden gelen yerli takımlarla yaz aylarında İstanbul'da festivaller düzenlemiş, çok geniş ilgi toplamış, kentlinin de yabancıların da gözünü acağıştır. Ne yazık ki, bu kurul en çok vergi bakımından korunmadığı, büyük giderlerin yükü altında ezildiği için bu türlü faaliyetini yavaşlatmak zorunda kalmıştır. Ancak şurasını hemen belirtelim ki, festivalin güzelliği halk danslarını sahneye uygulanmadan oldukları gibi, hani, işlenmemiş görünümleriyle sunmuş olmasıdır. Bu bakımdan bu festivaller konumuzun dışında kalın bir örnek değerindedir. Ancak bu denemeden şu-

243